

פרשת לך לך מהו חינוך?

הרב רפאל משה אלאוף

"וירק את חניכיו ילידי ביתו" (י"ד י"ד)

ברש"י: "חניכיו. חניכו כתיב זה אליעזר שחנכו למצוות, והוא לשון התחלת כניסת האדם או כלי לאומנות שהוא עתיד לעמוד בה. וכן: 'חנוך לנער' (משלי כ"ב ו'), 'חנוכת המזבח' (במדבר ז' י'), 'חנוכת הבית' (תהלים ל' א')."

המושג חינוך פירושו התחלה של תיפקוד בדבר מסוים. התחלת פעולה מסוימת באדם או בחפץ מסוים. כפי שמצינו ענין חנוכת המזבח וחנוכת הבית, שענין החנוכה הוא התחלה של פעילות מסוימת.

מהו הדבר המיוחד בהתחלה של דבר? מה חשיבות מצינו בהתחלה, שכל החינוך נקרא כך על שם ההתחלה שבו?

וביותר יש לתמוה לאור דברי המכילתא (הובאו ברש"י שמות י"ט ה'): "אם עתה תקבלו עליכם יערב לכם מכאן ואילך, שכל התחלות קשות". אם ההתחלה קשה היא מה מעלה מצאו בהתחלה?

הדוגמא הראשונה שהביא רש"י היא מהפסוק "חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה". במצודת דוד פירש שם: "התחל והרגל את הנער בשנים להוליכו בעבודת ה' לפי דרך חכמתו אם מעט ואם הרבה, וכשיהיה מורגל בעבודת ה', אז גם כי יזקין לא יסור ממנה, כי יתן לב להשכיל כשרון המעשה ההיא". כלומר יסוד החינוך הוא ההרגל הנקנה עם התחלתו של דבר.

אכן, ההתחלה קשה היא, כיון שיש בה שינוי מההרגל שהיה רגיל בו עד כה, אך מעלה גדולה יש בה, שהיא מקנה את ההרגל החדש, שלאחר תקופת החינוך – ההתחלה שבה קונה את ההרגל, ייקל עליו יותר לפעול בדרך זו שכבר הורגל לה, וההתמודדות עם פעולה זו תהיה קלה יותר מכח ההרגל שקנה בהתחלה, כדברי המכילא.

כלומר, מהותו של החינוך הוא הקניית הרגלים. ילד ונער שעדיין לא הורגלו בלימוד תורה וקיום מצוות, במידות טובות ומתוקנות, בתפלה ובעבודת השי"ת, בתחילת דרכם, כמה שיותר מוקדם, שעדיין לא הורגלו לדרך אחרת, (או בעל תשובה שכבר הורגל להיפך), אנו מקנים

להם הרגלים חדשים שיעזרו להם לכל חייהם להקל עליהם את ההתמודדות בעבודת השי"ת, שלא יצטרכו כל פעם מחדש להתמודד נגד היצר אם ללכת בדרך הטוב והישר או ח"ו שלא, כיון שכבר מתחילה הורגלו ללכת בדרך הטובה, וההרגל נעשה טבע.

וכן כתב ב"פלא יועץ" ערך "רגילות": "כל היהדות תלוי בזה, כי רק ההתחלות קשות, וכשמרגיל עצמו ללכת בדרכי טובים, ההרגל נעשה טבע ואינו קשה עליו לעשותו, אדרבה ענג הוא לו עד שאם פעם אחת יארע לו איזה מעשה ועיכוב שלא יוכל לעשות אותו דבר טוב שהורגל בו, אפילו אם יהיה ממילי דחסידותא, יהיה קשה עליו ויהיה דומה בעיניו כאלו אותו היום לא היה יהודי, ובשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל. ובלשון הזה אמרו רבותינו זכרונם לברכה (ברכות סג:) אדם קורא קריאת שמע בכל יום, אם יום אחד לא קרא דומה בעיניו כמי שלא קרא קריאת שמע בכל יום, אם יום אחד לא קרא דומה בעיניו כמי שלא קרא קריאת שמע מעולם. כל קבל דנא, אם עבר אדם עברה ושנה בה והרגל בה, נעשה לו כהיתר (קדושין כ.), עד שאפילו אם ישמע מהדורשים בעם חומר שבהם, לא יעזוב הרגלו הרע. וחבל על דמשתכחין כמה וכמה עברות חמורות שנעשו כהיתר גמור לרבים מעמי הארץ מחמת שהורגלו בדרך רעה וגם כי יזקינו לא יסורו ממנה, כגון לשון הרע, שבועת שוא בלשונות לועזיות, הזכרת השם לבטלה, דבורים אסורים, ראיות אסורות וכהנה רבות, ובטול תורה כנגד כלם".

נקל לראות זאת אצל בעלי תשובה שההתמודדות בכל פעולה יומיומית, כתפילה ושמירת שבת, קשה להם הרבה יותר מליד ונער שהתחנך מעודו בדרך התורה. מי שהתחנך כבר בדרך התורה אין לו ספיקות והתמודדות עם להתפלל או לא, אם לשמור שבת או לא, הוא הורגל בכך ועושה זאת מתוך הרגל. בשונה ממי שלא הורגל בכך שבכל פעם שצריך להתפלל או לשמור שבת, העשייה באה מתוך שקול דעת והחלטה לעשות זאת, וייתכנו יותר קשיים והתלבטויות כשיש יותר מקום ליצר הרע להניאו מאותו מעשה.

ככל שהאדם צעיר יותר, קל לו יותר לרכוש הרגלים חדשים שיקלו עליו עוד יותר את ההתמודדות בהמשך הדרך. שמעתי השבוע על אדם חילוני מבוגר שבנו חזר בתשובה ומכהן כרב קהילה חשוב ובעל משפחה לתפארת, והאב מתפאר בבנו ומוקירו ומעריכו עד למאוד, ולמרות זאת הוא עצמו ממשיך בדרכו, ומשנשאל כיצד זה יתכן שמעריך כ"כ את דרכו של בנו, ובכל זאת אינו הולך בעצמו באותה הדרך, אמר שאינו מסוגל, כיון שהורגל אחרת. כמובן שזו עצת היצר להניאו מהשינוי המבורך, אך ודאי שאם היה מורגל מקטנות כנכדו, לא היה אצלו מקום ללבטים כלל האם וכיצד לנהוג.

החינוך נועד לצמצם את נקודת הבחירה. עדיין יש מקום ליצה"ר. עדיין יש התמודדות ובחירה בין טוב למוטב, אך ע"י החינוך מקטנות נקודת הבחירה נמוכה יותר. ההתמודדות קלה יותר. בנערותי תמהתי על כך, שאם כן מה הטענה עלינו "ותהי יראתם אתי מצות אנשים מלומדה" (ישעיה כ"ט י"ג), הלא כל מהותו של החינוך שהורגלנו לקיים המצוות מתוך הרגל, ויחד עם הריוח שהרווחנו בהקלת ההתמודדות מול היצר, הפסדנו את עוצמת הבחירה ושמחת ההתחדשות שבכל מצווה, לעשותה כמצוות אנשים מלומדה, ולא באופן ש"בכל יום יהיו בעיניך כחדשים" (ספרי ואתחנן ו').

אלא שהאיזון הוא הנכון. בלי ההרגל ההתמודדות קשה עד למדי. תפקידנו כהורים ומחנכים להקטין את נקודת הבחירה כדי שתהיה קלה יותר שיוכלו בנינו ותלמידינו לעמוד בה. מאיזך ככל שהאדם מתבגר, מתפקידו הוא לחדש ולהתחדש בעבודתו וביראתו, שלא לעשותה רק מכח ההרגל, אלא מתוך שהבנתו גדלה עמו, וככל שגדל יותר גדלה גם חכמתו והבנתו, עד שאינה דומה הבנתו של היום לשל אתמול, וממילא אין מצוותו של אתמול באותה החיות כמצוותו של היום.

עלינו לסייע להם גם בזה, ע"י שנעודד אותם, כל אחד לפי דרגתו והבנתו, להתבונן ולהבין כל פעולה, להקנות להם הרגל זה להיות מתבוננים בכל דבר, שלא לפעול בחוסר מחשבה, וכך ככל שיגדלו ויחכימו, יותר יתבוננו ויותר יבינו, וכך לא יהיה ההרגל סותר את ההתחדשות. הפעולה תהיה רגילה, אך בכל פעם תהיה בה חדוות ההתחדשות מכח תוספת ההבנה שיש לו בה.

כיון שעמדנו על כך שהחינוך הוא הקניית הרגלים, א"כ מובן ממילא שעל דרך החינוך להיות עקבית וברורה, שהרי בלי עקביות ובהירות לא יהיה הרגל אלא בלבול. כשנקבע כללים ברורים, ונעמוד עליהם בעקביות, ונשריש גם את ההרגל להתבונן בכל פעולה ולא להיות שטחיים, נזכה לראות את בנינו הולכים בדרך שסללנו בפניהם בבטחון ובשמחה, ש"יערב להם מכאן ואילך".